

לספר על נפלאות הבורא

[פרשת יתרו – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה" שיחה 2.
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

יתרו חותנו של משה מגיע למחנה-ישראל במדבר.

חז"ל שאלו: "מה שמועה שמע ובה? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק".

אע"פ שהפסוק מפרש בלאו-הכי מה יתרו שמע: "כי הוציא ה' את ישראל ממצרים", ומה טעם לחפש נוספות? אלא שדייקו מהמלה "את כל אשר עשה" שבא בנוסף למלת "הוציא ה'".

משה רבנו חולק לו כבוד, יוצא לקראתו ומשתחוה לפניו ומנשקו. אח"כ הוא בא לאוהלו: "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, על אודות ישראל, את כל התלאה אשר מצאתם בדרך, ויצלם ה'" (שמות יח, ח).

חז"ל בעין-בהירה שמו לב לעובדה שבפסוק הבא התורה מדייקת "ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל", אבל לא שמח על הרעות והפורעניות שהגיעו למצרים.

כללית אנו שואלים: האם זה מתאים למשה רבנו לספר סיפורים כמו אחד מהעם? האם אין בכך ביטול זמן? הרי הרמב"ם כותב:

- "לעולם ירבה אדם בשתיקה, ולא ידבר אלא או בדבר חכמה (וזה כולל תורה, כמובן) או בדברים שצריך להם לחיי גופו..." (הל' דעות ב, ד, וע"ע בנושא זה מהר"ל על אבות, עמ' נח)
- וכן ראינו שהרמב"ם (פיהמ"ש אבות סוף א') מסדר כל חלקי-הדיבור כך:
 - א. חלק המצוה, קריאת התורה ולימודה ועיון בפירושה.
 - ב. חלק האסור, כגון עדות שקר, כזב, רכילות...
 - ג. דבור מגונה שאין בו תועלת לאדם, כגון רוב ספורי ההמוניים, מה אירע ומה היה, מה היתה סיבת מותו של פלוני או עושרו של פלוני וכו'.
 - ד. דבור הרצוי, שבח של מדה הגיונית או מדותית, וגנות של המדות הרעות. וכן סיפור על שבח החכמים כדי שנלמד מהם, או לספר על מגרעות של הרשעים, בכדי שיתרחקו השומעים מן חברת-הרשעים.
 - ה. דבור של רשות, מה שנוגע למסחר, מאכל ומשתה ומלבוש. ובחלק זה, נכון שהאדם ימעט בדיבורו".

ובכן הרמב"ם לא מצא לנכון לרשום "סיפור נסיו של הקב"ה" ברשימה זו! כלשון חז"ל "מאי דהוה, הוה". ניש לשאול, איה מקום של דיבורי-תפלה, שלא הזכיר: וכן השמיט הרמב"ם דיבור של עשרת הזכרונות שמצוה עלינו לזכור כל יום. הרמוזים בראשי התיבות - 'ממ"ש מעסקי"ך' = מרים וְחַטָּאָה, ממצרים יצאנו, שבת, מן אכלנו, עמלק עלינו להכחידו, סיני, קצף הקצפנו את ה' במדבר, ירושלים, כח יש לנו בא רק מה', וכן ה' הצילנו מעצת בלק (מיכה ו, ה). אלא שחמשת חלקי הדיבור שהרמב"ם ציין הם בדיבור שבין אדם לחברו, לאפוקי תפלה שהוא בין אדם לקונו וכן לאפוקי עשרת הזכרונות שהם שהאדם יזכיר לעצמו]

תשובה לשאלה הנ"ל:

רש"י מביא מכלתא כאן - "ויספר... למושכו ולקרבו לתורה". והוסיף ר"א מזרחי: "דאם לא כן, למה סִפֵּר לו, הרי כבר שמע הכל" (ומשום זה עזב מקומו ובא, כנאמר בתחילת הפרשה: "וישמע יתרו"). כלומר יש בזה פנים נוספות, שחייב האדם להרבות בשבח ה', להכיר החמלה והאהבה שאנו רואים איך שהקב"ה משגיח בנו ומצילנו מיד כל צרותינו.

- כמבואר במכילתא פ' בא (שמות יב, "תורה שלמה" ס"ק תפג): "ואמרתם זבח פסח הוא, ללמדך שכל מי ששומע נסים האלו שעשה הקב"ה לישראל במצרים, צריך לשבח כענין שנאמר ויספר משה לחותנו".

- וכן הוא בספר "לקח טוב" (מלפני 900 שנה) הביא פסוק 'טוב להודות לה' בענין פסוקנו.
- ובספר "שכל טוב" (מלפני 800 שנה) "למדנו, שכיון שאדם שומע גבורות הקב"ה שעושה בעולמו וטובות שגומל לחייבים או לחסידיו, צריך שיתן הודאה בפיו ולהזכיר חסדיו בכל זמן. ומקבל שכר על כך, שכן מצאנו ביתרו... והדבר מפורש: "עם זו יצרתי לי, תהלתי יספרו" (ישעיה מג, כא) "אספרה כל נפלאותיך" (תהלים ט, ב). "וגדולתך אספרנה" (תהלים קמה, ו).

הצרות הפוקדות את העולם באו בעיקר בכדי להבליט לנו את עוצמת הישועות אח"כ. (רמח"ל, "דעת תבונות", קטע לח). הקב"ה מלמדנו בכך מדותיו לפי י"ג מדות רחמים. ולכן נענש חזקיה המלך כאשר הזניח אמירת שירה על הנסים. "אתא ישעיה לגביהון דחזקיה וסייעתו, אמר ליה, זמרו ה'!. ענה: למה? (ענה ישעיה) כי גאות עשה (ישעיה יב). ענה (חזקיה): כבר מודעת זאת בכל הארץ. תורה שאני עוסק בה מכפרת על השירה" (שהש"ר ד/ג). טעה חזקיה לחשוב שמפני שהוא עוסק בלימוד תורה הוא פטור מלתת שבח ושירה לאל. כידוע, בגלל חטא זה, נדחה בואו של המשיח בדורו של חזקיה. "הודיעו בעמים עלילותיו... שיחו בכל נפלאותיו" (תהלים קה, א-ב). ונראה לומר שהרמב"ם כלל חלק זה מהדיבור ב"תורה". כי היא באמת הבסיס היסודי ביותר ממנה.

הנה בפסוק הבא "ויחד יתרו על כל הטובה" פירש"י "טובת המן, הבאר, והתורה". ואמנם במכילתא: ר' יהושע פירש: **מן**; ר"א המודעי פירש **באר**; ור"א פירש, **ארץ ישראל**. הנה רש"י השמיט א"י והוסיף מדיליה 'תורה'. ומה שכתב הקדמון 'ספר זכרון' שזה אתיא כמאן דאמר שאחרי מתן תורה הגיע יתרו למחנה ישראל, קשה מאד. כי הרי זהו גופא הפלוגתא של רש"י ורמב"ן (יח, א עיי"ש רמב"ן). רש"י אומר מפורש ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, ולא מתן תורה.

ונראה לי כי בכמה מקומות פירשו חז"ל "אין טוב" אלא תורה. "נאלמתי דומיה החשיתי מטוב" (ברכות ה.) ומפורש כן בברכות מח: ע"ז יט: מנחות נג: וכן אבות ו', ובירושלמי ר"ה גח - זנח ישראל טוב, אויב ירדפו'. זאת אומרת, פשיטא שבביטוי 'כל הטובה' נכללת גם תורה. עיין על כך מהר"ל ("חידושי אגדות", ג/ג) שהטוב הוא המציאות האמתית. ונראה שמאן דאמר המפרש "א"י" יסמוך על במדבר י, לב) שם שידל משה את יתרו (=חובב) לעלות לא"י "והיה הטוב ההוא" (עיי"ש רש"י). ומאן דאמר שזו תורה, כי הרי בני יעבץ ישבו אח"כ בסנהדרין (ספרי, שם). וזכו לתורה זאת בזכות ישיבתם בא"י, "אין תורה כתורת א"י". ובוזה פירשנו שתי הדעות, בעז"ה.

אבל לגבי שאלה זו, אם לפני מתן-תורה בא יתרו, איך אפשר להיות שיספר לו משה על מעלות התורה? **יש לומר** ע"פ דברי רשב"י (ברכות ה.): "ג' מתנות טובות נתן ה' לישראל ולא נתן אלא ע"י יסורין, תורה א"י ועוה"ב". כתבו המפרשים: צרות שיעבוד מצרים הן ששימשו מבוא וקנין לתורה. צרות המדבר שימשו מבוא וקנין לא"י. ובעיות קיומנו בעוה"ז מהוות מבוא לקנין לעוה"ב שלנו. ובכן, כל מה שעבר עלינו במצרים היה בכדי להגיע לתורה, והסיפור אודות פלאות גאולתנו משם גם הוא עצמו הכשר דבר ליתורה'. ומעניין הדבר, שכתוב במהדורת מכילתא שהדפיס המלבי"ם בפירושו לשמות יח, ח: ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה (=שנתן תורה לעמו ישראל) (ואמנם מוקף שם בסוגריים).

ויוכל להיות **תשובה ב'** ונוספת: שעצם דיבור ההסבר של הצורך שלנו לקבל תורה שהיא מבוארת ומפורטת, בכדי שהאדם ידע איך להתנהג בחייו היום-יומיים, זה מה שמשה ספר ליתרו. (כלומר שספר לו ע"כ **שעתיד** ליתן תורה לישראל, וביאר לו **עתה** מה התועלת בה).

ויוכל להיות **תשובה ג'**: שתיאור הנסים והנפלאות גם הוא נכלל ב'תורה'. (וע"י תשובה זו האחרונה נבין מדוע הרמב"ם לא פירט פרט זה ברשימת חמשת חלקי דיבור שהכין לנו)

בפרשתנו יש עוד ענין חשוב של 'סיפור' מעמד הר סיני.
"רק השמר לך ושמור נפשך מאד (!) פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך...יום אשר עמדת לפני
ה' אלהיך בחורב...ותקרבון ותעמדון תחת ההר, וההר בוער באש עד לב השמים, חושך ענן
וערפל...קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים" (דברים ד, ט-יב).

- וכתב על כך הרמב"ם: " ... ולכן אחינו כל ישראל הנפוצים בקצוות, ראוי לכם לאמץ זה את זה ויעודדו גדוליכם לצעיריכם, ויחידים להמוניכם... זכרו מעמד הר סיני אשר ציונו ה' לזכרו תמיד... וראוי לכם לגדל את בניכם על ידיעת אותו המעמד הגדול ותספרו בכל קהל רוממותו וחשיבותו. כי הוא ציר הדת וההוכחה המובילה אל הנכון" ("אגרת תימן", "אגרות הרמב"ם", מהדורת הרב קאפח, דף כח).
- בספר הכוזרי (ג/ה) מבאר שהחסיד מְטִיל על דמיונו לצייר לפניו מעמד הר סיני, "המְחַזֵּז את הנהדרים ביותר השמורים בנפשו". החסיד מחריט עמוק בנפשו חזיון זה עד שאינו זז מתודעתו.
- גם בנו של הרמב"ם, רבי אברהם הוסיף על כך בספרו "המספיק לעובדי ה'" (עמו' קע-קעא).

הרי כל שאר דתות העולם בנויות על קטעי דברים של אנשים בודדים, ולא על עדותם של למעלה ממליון אנשים (כולל גברים ונשים) על גילוי ה' לעיני כל. ככל שהאדם מעמיק ומבסס אצלו נאמנות העדות הזאת (כלשון הרמב"ם בהל' יסודי התורה ח/ג: "אלא בעיינו ראינוה ובאזנינו שמענוה") כך הוא מדייק בקיום תורה ומצוות ומקפיד מאד לא להזניח ולא להתרשל.

חבל מאד שאין אנו מטפלים מספיק בסיפור פרטי המעמד ע"פ המדרשים ומפרשי התורה. אילו היינו מרבים בסיפור הפרטים, ומתלהבים ומתרשמים מן החידושים המפתיעים שבהם, אזי היינו מתבססים היטב בקיום תורה ומצוותיה. אנו רואים מן ספרות חז"ל שהשקיעו בזה הרבה עיון ומחשבה. והלא ראינו לעיל ("אגרת תימן") מה יחסו של הרמב"ם ללימוד שכזה.